

آثار نیکی به پدر و مادر از دیدگاه قرآن و حدیث

دانش پژوه: شهناز فرقانی

(استاد: کرمی)

موزه علمیه حضرت صدیقه طاهره (س) غرق آباد

مرداد ماه ۱۴۰۱

فهرست منابع

- ۱.....
- ۳..... چکیده
- ۴..... کلیدواژگان:
- ۵..... مقدمه
- ۷..... بازتاب/آثار و نتایج اعمال
- ۸..... بر آینده‌ها بدی به والدین:
- ۹..... خروج از شمول الطاف الهی
- ۹..... مغضوبیت نزد پیامبر
- ۱۰..... در زمرهی ظالمان شدن
- ۱۰..... گرفتاری به مصیبت‌های دنیا
- ۱۱..... فقر و تنگدستی
- ۱۱..... مغضوب خداوند شدن
- ۱۱..... کوتاهی عمر
- ۱۳..... بر آینده‌های نیکی به والدین
- ۱۳..... آثار اینجهانی:
- ۱۳..... رقت قلب
- ۱۴..... افزایش عمر
- ۱۴..... افزایش رزق و نعمات خداوند
- ۱۵..... اجابت دعای والدین در حق فرزندان
- ۱۵..... تکرار نیکی در نسل بعدی
- ۱۶..... آثار اخروی
- ۱۶..... بخشوده شدن
- ۱۷..... آسانی مرگ و جان‌کندن
- ۱۸..... در زمره بهشتیان شدن
- ۱۸..... صعود به درجات بالاتر
- ۱۹..... ملازمت و همنشینی با ابرار
- ۲۰..... پاداش‌های بیشمار نصیب بردن
- ۲۰..... نتیجه‌گیری:
- ۲۲..... فهرست منابع

آثار نیکی به پدر و مادر از دیدگاه قرآن و حدیث^۱

چکیده

کسانی که به والدین خود نیکی میکنند چه آثاری را باید منتظر باشند و بلعکس آنان که بدی یا بی اعتنائی شیوهی برخوردشان با پدر و مادرشان بوده است؟ بررسی روایات و نیز آیات قرآن کریم نشان میدهد که تاکید ویژه‌ای بر نیکی به والدین و احتراز از هرنوع بدی به آنها شیوهی قرآن است و به این نیز اکتفا نشده

* شهناز خرقانی طلبه سطح دوم حوزه علمیه حضرت صدیقه طاهره (س) - غرق آیاد.

بلکه مطالعه آیات و به تبع از قرآن روایات تاکید میکند که برای نیکوکاران به والدین یا ناسپاسان در حق والدین، پیامدها و آثار مختلف، مادی و معنوی، دنیوی و آخرتی پیش بینی شده و وعده داده شده است.

با مطالعه قرآن و نیز روایات بدست می آید که بدان با والدین عمر کوتاهی دارند که در آن به بلایا و مصیبتهای دنیوی مبتلایند، اینان گروهی هستند مغضوب خدا و پیغمبر، اما در آن سوی، نیکان به والدین در این دنیا رزق و روزی شان افزایش می یابد، دعای والدین شان در حق آنان پذیرفته میشود، فرزندان خود آنها در زمان پیری و سالخوردگی مثل خود آنها به آنها نیکی میکنند، عمرشان افزایش می یابد و در آخرت مورد غفران الهی واقع میشوند و قبل از آن مرگی آسان را تجربه میکنند، بهشت نصیبشان میشود و به درجات بالای آن صعود کرده و همنشین ابرار میگردند و از ثوابی بی شمار بهره میبرند.

کلیدواژگان:

والدین، احسان، آثار، قرآن و سنت، تکلیف، حق.

مقدمه

در اسلام نیت به جایگاه و نقشی که پدر و مادر در زادن و بالیدن فرزند ایفا میکند بسیار سخن گفته شده است. نه تنها با تعداد زیادی از آیات و روایت درباره‌ی والدین و زحکات آنان و ارزشی که والدین دارند روبرو میشویم بلکه اسلام صرفاً به ایراد سخن و آموزه‌های اخلاقی درباره‌ی رعایت حقوق آنان بسنده نکرده است بلکه بسیار فراتر از آن بزرگان اسلام از جمله پیامبر و خاندان رسالت، خود اسوه و الگوی عملی رعایت حقوق والدین و خدمت گذاری تام و تمام والدین بوده اند و به تمام آموزه‌هایی که اسلام به آنها دعوت نموده است، در عمل انجام وظیفه نموده اند.

در اسلام نه تنها نیکی به والدین یک وظیفه‌ی بزرگ الهی قلمداد میشود بلکه به بزرگترها و یا کسانی که به نوعی در جای والدین قرار گرفته اند همچون مادررضاعی و اقوام وفامیل که با عبارت اقربا یاد میشود یک وظیفه‌ی دینی به حساب می‌آید و توصیه میشود که به هیچ وجه با آنان قطع رابطه نکنید و وطایف خود را نسبت به آنان به انجام رسانید و در غیر اینصورت جزو کسانی قرار میگیرد که قطع صله رحم نموده اند که خود گناهی بزرگ است.

در آیات و روایات سفارشهای اکیدی درخصوص احترام و نیکی به والدین میشود و بطور نمونه در بعضی از آیات در قرآن کریم آمده است که درس مهم احتران به والدین را به انسانها می آموزد . خداوند در مورد حضرت یحیی علیه السلام در سوره مریم آیه ۱۴ می‌فرماید: «وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ» و در مورد حضرت عیسی در سوره مریم آیه ۳۲ می‌فرماید: «وَبَرًّا بِوَالِدَتِي وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا» خداوند مرا نسبت به مادرم نیکوکار قرار داده است و جبار و شقی قرار نداده است . همچنین روایتی از امام صادق علیه السلام می‌خوانیم:

مرگ را بر او آسان می کند»^{۲۷} کلاً درباره‌ی مضمون سختی و آسانی مرگ و جایگاه فرزندان که با والدین خود رفتاری پسندیده دارند، روایات بسیاری وارد شده است و داستانهای و سرمشقهای بسیاری درینباره نقل میشود که به منابع مفصل تاریخی و اخلاقی میتوان مراجعه نمود.

در زمره بهشتیان شدن

یکی از پادشاهایی که برای نیکوکاران به پدر و مادر وعده داده شده است، وصول به بهشت است. رسول خدا(ص) در این مورد فرمود: «أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ نَشَرَ اللَّهُ عَلَيْهِ كَفَّهُ وَ أَدْخَلَهُ فِي رَحْمَتِهِ، حُسْنُ خَلْقٍ يَعِيشُ بِهِ النَّاسُ وَ رَفَقَ بِالْمَعْرُوفِ وَ شَفَقَتُهُ عَلَى الْوَالِدَيْنِ وَ احْسَانُ إِلَى الْمُؤَلَّكَ «چهار خصوصیتی است که اگر کسی واجد آن باشد لطف و احسان حق تعالی بر او ریزش خواهد کرد و در بهشت رضوان، مأوی خواهد گزید: اخلاق نیکی که با آن در میان مردم زندگی کند، مدارا کردن با گرفتاران، شفقت و مهربانی به والدین، احسان به زیردستان»^{۲۸}

همچنین ابراهیم بن شعیب می گوید: «به امام صادق(ع) عرض کردم: پدری فرتوت و ضعیف دارم که به هنگام قضای حاجت او را به دوش می کشم. حضرت فرمود: تا هر گاه که می توانی از این عمل مضایقه نکن و غذای او را لقمه لقمه در دهانش بگذار، چه این عمل در واپسین روز، سپر آتش خواهد بود.»^{۲۹}

صعود به درجات بالاتر

امام باقر(ع) در بیان یکی از آثار اخروی نیکی به والدین می فرماید: «قَالَ أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَسْكَنَهُ اللَّهُ فِي أَعْلَى عِلِّيِّينَ فِي غُرْفٍ فَوْقَ غُرْفٍ فِي مَحَلٍّ الشَّرَفِ كُلِّ الشَّرَفِ، مَنْ آوَى الْيَتِيمَ وَ نَظَرَ لَهُ وَ فَكَانَ لَهُ أَبًا وَ مَنْ رَحِمَ الضَّعِيفَ وَ اعَانَهُ وَ كَفَّاهُ وَ مَنْ انْفَقَ عَلَى الْوَالِدِيهِ وَ ارْفَقَ بِهِمَا وَ بَرَّهُمَا وَ لَمْ يَحْزَنْهُمَا» «اگر مؤمنی چهار ویژگی در خود داشته باشد خداوند او را در بالاترین و شریف ترین جایگاه

^{۲۷} محمدباقر مجلسی، بحارالنوار، ج ۷۴، باب ۲، ح ۳۲.

^{۲۸} محمدباقر مجلسی، همان، ح ۵۱.

^{۲۹} محمد باقر مجلسی، بحارالنوار، ج ۷۴، باب ۲، ح ۸۷.

قرار خواهد داد. کسی که یتیمی را پناه داده و بر او پدرانه نظر افکند، کسی که ضعیفی را مورد ترحم قرار دهد و در حد کفایت به او کمک کند، کسی که به والدین خود انفاق و با آنان مدارا کند، به ایشان نیکی کرده واز نگران ساختن آنها اجتناب نماید.^{۳۰}

همچنین امام صادق(ع) فرمود: «هنگامی که حضرت موسی مشغول مناجات با پروردگارش بود، مردی را دید که در زیر سایه عرش الهی در ناز و نعمت است عرض کرد: خدایا این کیست که عرش تو بر او سایه افکنده است خداوند متعال فرمود: او نسبت به پدر و مادرش نیکوکار بود.»^{۳۱}

ملازمت و همنشینی با ابرار

قابل ذکر است که در جهان واپسین با اینکه مومنان به بهشت میروند و در آنجا دیل عنایت خداوند زندگی میکنند اما در همانجا هم هرکسی بنا به رتبه و جایگاهی که بر اثر مجاهدتهای دنی خود کسب نوده دارای درجه و مرتبتهی مخصوص به خود است. نیکویی به والدین دارای چنان ارج و قربی است که افرادی با چنین شاخصه ای را در بخشی از بهشت اسکان میدهند که مرتبهی ابرار است. و اینان میتوانند با ابرار و نیکان همنشینی و امد و شد داشته باشند. رسول اکرم(ص) در بیان پیامد اخروی و اثرات نیکی به والدین در کمال آدمی می فرماید: «مَنْ حَجَّ عَنِ وَالِدَيْهِ أَوْ قَضَى عَنْهُمَا مَغْرَمًا بَعَثَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعَ الْأَبْرَارِ» «کسی که برای پدر و مادرش حج انجام دهد و یا بدهکاری آنها را پردازد، خداوند او را در روز قیامت با نیکان بر می انگیزد.»^{۳۲} در روایت دیگری نیز ایشان می فرماید: برترین انسان های نیک در قیامت کسانی خواهند بود که به والدین خویش، پس از مرگ آنها نیکی کرده باشند: «سَيِّدُ الْأَبْرَارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَجُلٌ بَرٌّ وَالِدَيْهِ بَعْدَ مَوْتِهِمَا»^{۳۳}

^{۳۰} محمد محمدباقر مجلسی، بحارالنوار، ج ۷۴، باب ۲، ح ۵۶.

^{۳۱} محمدباقر مجلسی، بحارالنوار، ج ۷۴، باب ۲، ح ۳۰.

^{۳۲} متقی هندی، کنز العمال، ج ۱۶، ص ۴۶۸.

^{۳۳} محمدباقر مجلسی، بحارالنوار، ج ۷۴، باب ۲، ح ۱۰۰.

پاداشهای بی‌شمار نصیب بردن

لازم به ذکر است که آنچه از پاداشهای اخروی نیکان به والدین در آخرت برشمردیم تنها مشتی نمونه‌ی خروار است، در واقع پاداش و نتایج اعمال نیک نیکان به والدین بی‌شمار است و امام صادق(ع) در این باره می‌فرماید: «مَا يَمْنَعُ الرَّجُلَ مِنْكُمْ أَنْ يَبْرَّ وَالِدِيهِ حَيَّيْنِ أَوْ مَيِّتَيْنِ، يُصَلِّيَ عَنْهَا وَ يَتَصَدَّقَ عَنْهُمَا وَ يَحْجَّ عَنْهُمَا فَيَكُونَ الَّذِي صَنَعَ لَهُمَا وَ لَهُ مِثْلُ ذَلِكَ فَيَزِدُّهُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ بِرَّهٖ وَ صَلَاتِهِ خَيْرًا كَثِيرًا» چه چیز مانع شخص می‌شود وقتی که پدر و مادرش زنده یا مرده‌اند به آنها نیکی کند، به این صورت که به نیت آنها نماز بخواند، صدقه بدهد، حج به جا بیاورد و روزه بگیرد. زیرا اگر چنین کند ثواب آن به پدر و مادرش می‌رسد و به خودش نیز همان مقدار ثواب داده می‌شود. همچنین خداوند بر کارهای نیک و نماز او خیر زیاد عطا می‌کند» در برخی از روایات به پاداش‌هایی اشاره شده است که به ازای نیکی به پدر و مادر عطا می‌شود به طور مثال در روایتی از ابن عباس از رسول اکرم(ص) آمده است: «هر فرزند نیکوکاری که از روی مهربانی به پدر و مادر نگاه کند در مقابل هر نگاه ثواب یک حج کامل مقبول به او داده می‌شود. سؤال کردند حتی اگر روزی صد مرتبه به آنها نگاه کند؟ حضرت فرمود: آری خداوند بزرگ‌تر و پاک‌تر است.»^{۳۴}

شاید این اندازه پاداش دهی به نیکوکاران به والدین اغراق بنظر رسد و گفته شود این همه وعده و ستایش صرفاً بخاطر تشویق و ترفیب است و می‌خواهد کثرت را نشان دهد نه اینکه این پاداشها دقیقاً همان چیزی باشد که در احادیث می‌آید در پاسخ باید گفت چنین پاداشی را نیکان به والدین را مستحق‌اند زیرا چنین فرزندان در واقع با نیکی به والدین دارند ستایش خدا میکنند به آن خاطر که والدین پس خدا مهمترین سهم را در پیدایش و بالیدن هر آدمی دارند.

نتیجه‌گیری:

در آموزه‌های متعدد و سه‌گانه‌ی اسلامی؛ عقاید، اخلاق و فقه، لااقل در دو محور اخلاقی و فقهی آموزه‌های توصیه‌های فراوان و متعددی درخصوص والدین

^{۳۴} محمدباقر مجلسی، بحارالنوار، ج ۷۴، باب ۲، ح ۵۸.

میاییم. در قرآن به صراحت از نیکی به والدین و جایگاه مهم آنان سخن میرود و به آدمی توصیه میکند که به آنها احسان کنیم و احترام بگذاریم بطوریکه حتی یک اف هم نگوییم.

در فقه تکالیفی بر روی دوش فرزند نسبت به حقوق والدین گذاشته شده است و در اخلاق نیز شدیداً به نیکی و احترام بدانان توصیه شده است. و از بدی کردن به آنها شدیداً نهی شده است. اکنون پرسشی مطرح میشود و آن اینکه نیکی و یا بدی در قبال والدین چه آثاری میتواند داشته باشد.

بدی به والدین آثار متعددی دارد از قبیل کوتاهی عمر انسان، سخت دول شدن و دوری از ملکه عدال، مطرود و مغضوب پیامبر شدن، مغضوب خداوند شدن، گرفتاری به فقر و تنگدستی، و ابتلا به گونه های بلایا و مصیبت های دنیوی.

نیکی به والدین هم پیامدهای بسیاری دارد که پیامدهای دنیوی آن شامل موارد زیر است» افزایش رزق و روزی، افزایش طول عمر، مورد نیکی واقع شدن از سوی فرزندان خود در موقع پیری و ناتوانی، مستجاب شدن دعای والدین در حق فرزند از اهم موارد دنیوی آثار نیکی به والدین است.

اما نیکی به والدین آثار آخرتی هم دارد از قبیل مورد بخشش قرار گرفتن گناهان، آسان شدن مرگ و جان کندن، وصول به بهشت، صعود به درجات بالای بهشت، همنشینی با ابرار در بهشت نیز از زمره ی چنین پادشاهی است.

فهرست منابع

قرآن کریم

شیخ صدوق، الخصال، ترجمه مدرس گیلانی، ج ۲، تهران، سازمان چاپ و انتشارات جاویدان، ۱۳۶۲.

کلینی، محمد ابن یعقوب، الکافی، ج ۲، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ق ۱۴۰۷.

ابن بابویه، محمد ابن علی، من لا یحضره الفقیه، ج ۱، قم، موسسه نشر اسلامی، ق ۱۴۰۴.

راوندی، قطب الدین، قصص الانبیاء، مشهد بنیاد پژوهشهای اسلامی، ۱۴۰۹ ق.

نوری طبرسی، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، ج ۱۵، قم، موسسه آل البيت، ۱۳۶۸.

مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، ج ۷۱، بیروت دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ ق.

قمی، شیخ عباس، تتمه المنتهی فی وقایع ایام خلفاء، تهران، کتابخانه مرکزی، ۱۳۲۵.

متقی هندی، علی ابن حسام الدین، کنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال، ج ۱۶، بیروت، دارالکتب العلمیه،

۱۴۱۹.